

Wetten vande Hoogduitsche
Joods tot Edam.

Art. 5.

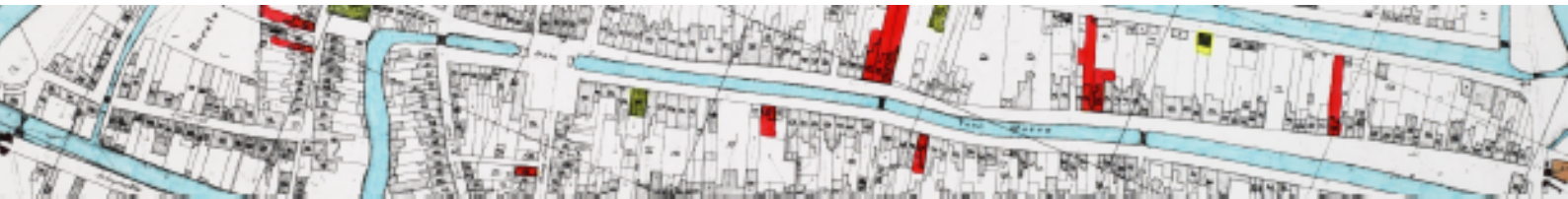
De kille van Edam

Alle daagen als... St inde Boeken mo...
talhet (Segans) opgericht worden. en So niet Ver...

Naam: _____

Klas: _____

De kille van Edam

Inleiding			4
Opdracht 1	*	<i>Geschiedenislokaal Waterland</i>	7
Opdracht 2	*	<i>Het archief van de Joodse gemeente</i>	8
Opdracht 3	*	<i>Zoeken in een klapper</i>	10
Opdracht 4	*	<i>De familie Berlijn</i>	12
Opdracht 5	**	<i>Informatie in steen</i>	14
Opdracht 6	***	<i>Maak een transcriptie</i>	15
Opdracht 7	***	<i>Brood op de plank</i>	16
Opdracht 8	***	<i>De synagogen</i>	18
Opdracht 9	**	<i>Het badhuis en de school</i>	20
Opdracht 10	***	<i>Waar woonden de Edammer Joden?</i>	22
Opdracht 11	**	<i>Hester en Philip Joseph</i>	25
Opdracht 12	***	<i>Het einde van de kille van Edam</i>	28
Opdracht 13		<i>Maak je stamboom</i>	30
Bronnen			34

De kille van Edam

Inleiding

Samuel Abrahamsz kreeg in november 1641 van de Edamse burgemeesters toestemming om tot voorjaar 1642 in de stad te wonen. Hij is tot nog toe de eerst bekende Jood die zich in Edam vestigde. Waarom en waar hij woonde in de stad, dat is onbekend. Mogelijk woonden eind 17e eeuw enkele lakenhandelaren in de stad. In 1724 vestigde Moses Moreno Monsanto zich in Edam. Zijn komst was de opmaat naar een Joodse gemeente, al was daarvan pas echt sprake aan het einde van de 18e eeuw nadat zich enkele tientallen Joden in Edam hadden gevestigd. Hun godsdienstoefeningen hielden zij in eerste instantie in verschillende woonhuizen maar in later jaren werd een achterkamer aan het Noorderachterom verbouwd tot synagoge. Een volgende mijlpaal voor de Edammer Joodse gemeenschap was een eigen begraafplaats die werd ingericht aan de rand van de stad vlak bij de Oosterpoort aan het Oorgat. In 1821 werd de Joodse gemeente Edam erkend als Ringsynagoge en was de kille van Edam een feit. Vanaf 1845 konden de Joden aan de Grote Kerkstraat beschikken over een eigen badhuis en een schooltje dat slechts kort in gebruik is geweest. De sluiting ervan was het gevolg van de afname van de Joodse gemeenschap. Deze kentering trad in de loop van de 19e eeuw op en resulteerde uiteindelijk in de opheffing van de Joodse gemeente door samenvoeging met die van Monnickendam.

Het Waterlands Archief

Er zijn in Nederland diverse overheidsarchieven en particuliere archieven. Het Waterlands Archief in Purmerend is een overheidsarchief waar alle archieven van de gemeenten Beemster, Edam-Volendam, Landsmeer, Purmerend, Waterland en Wormerland worden bewaard. Daarnaast vind je in het Waterlands Archief ook vele archieven van kerkgenootschappen, notarissen, scholen, bedrijven, verenigingen en particulieren. Naast archieven kun je in het Waterlands Archief ook terecht voor vele duizenden afbeeldingen, boeken, tijdschriften en kranten uit het werkgebied.

De kille van Edam

Het archief van de Joodse gemeente Edam

Van de Joodse gemeente in Edam is archief bewaard gebleven uit de periode 1779-1888 met als topstuk het *Joodse Protocol- of Gedenkboek* uit de periode 1779-1839. Het is een unieke bron die het mogelijk maakt historisch onderzoek te doen naar het Jodendom in Edam.

Opdrachten

In dit werkboek leer je over de geschiedenis van de Joodse gemeente in Edam in de 18e en 19e eeuw aan de hand van een aantal gevarieerde opdrachten. Je maakt niet alleen kennis met enkele families, maar krijgt ook een indruk van hun dagelijks leven: waar beleden zij hun geloof, waar gingen hun kinderen naar school en hoe verdienden zij de kost.

De opdrachten zijn verdeeld in drie niveaus:

Niveau 1: *

Niveau 2: **

Niveau 3: ***

De opdrachten maak je met behulp van verschillende websites, niet alleen die van het Waterlands Archief maar ook andere. Bij enkele opdrachten moet je gebruik maken van een loepje.

De opdrachten zijn er ook op gericht om je kennis te laten maken met verschillende soorten bronnen die je in een archief kunt vinden, in dit geval bronnen uit het Waterlands Archief zoals het bevolkingsregister, het Oud-Rechterlijk Archief (ORA), bronnen uit het Gemeentearchief Edam en beeldmateriaal. Aan de orde komt ook typisch archief-jargon zoals de begrippen *klapper* en *DTB*.

Let op: In oude bronnen worden namen soms op verschillende manieren geschreven. Laat je daar niet door misleiden!

Verplichte opdrachten

De opdrachten 1 tot en met 6 zijn verplicht. Uiteraard mag je alle opdrachten maken want daarna heb je een goede indruk van de Joodse kille van Edam.

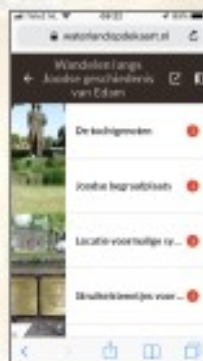
De kille van Edam

Competenties

Na het maken van de opdrachten heb je enerzijds een goede indruk gekregen van archiefbronnen en anderzijds van de Joodse kille in Edam. Daarnaast zijn de opdrachten erop gericht om je vaardig te maken in het digitaal zoeken op verschillende websites en leer je om (historische) bronnen op hun waarde te beoordelen: welke bronnen zijn betrouwbaar voor historisch onderzoek, welke minder of kun je bepaalde bronnen beter niet gebruiken? Ten slotte maak je kennis met het lezen van oude teksten, eveneens een nuttige vaardigheid voor het doen van historisch onderzoek.

Wandelen langs de Joodse geschiedenis van Edam

Op de website www.waterlandopdekaart.nl vind je de route en beschrijving van de wandeling **Wandelen langs de Joodse geschiedenis van Edam**. Klik vanuit het menu naar **Wandel- en fietsroutes** en kies vervolgens de bedoelde route. De route kun je ook volgen op je mobiel:

Voorouders

Een deel van het historisch onderzoek naar de Joodse gemeenschap in Edam is gebaseerd op genealogisch onderzoek. Dat betekent dat er onderzoek is gedaan naar de familiegeschiedenis van enkele Joodse families. Als je het leuk vindt zou je ook onderzoek kunnen doen naar jouw voorouders. De laatste opdracht in dit werkboek is facultatief, maar helpt je daarmee op weg.

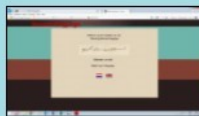
De kille van Edam

Niveau:

Opdracht 4

De familie Berlijn

In **Opdracht 3** ben je onder andere de volgende personen tegengekomen: Isaac Berlijn en Saartje Moses Berlijn. Isaac vestigde zich onder de naam Isaac Isaac Berlijn in 1787 in Edam. Waarschijnlijk heette zijn vader net als hij Isaac, want dat zal de reden zijn dat hij Isaac Isaac heet. Maar waar kwam hij vandaan, uit Duitsland misschien? De familienaam van zijn vrouw was ook Berlijn. Waren zij soms familie? We nemen hen verder onder de loep. Ga naar de volgende website: www.bremermisjpage.nl. Dit is een particuliere, genealogische website. Kies voor de Nederlandse versie van de website. Kies de oranje knop **Kaartenbak**. Klik daarna op **Klik hier en de Kaartenbak opent in een nieuw venster**. Beantwoord de volgende vragen. Succes!

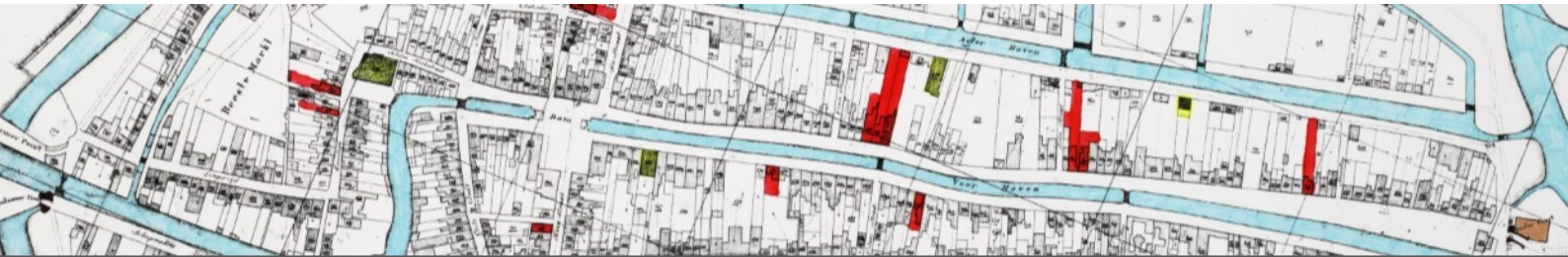
1. Nu kun je alfabetisch kiezen: kies de letter 'B' en daarna de familie 'Berlijn'. Kies uit de lijst **Isaac Isaac**, geboren in 1757 en klik op deze naam. Waar is Isaac Isaac Berlijn geboren?

2. Waar en wanneer is Isaac Isaac Berlijn overleden?

3. Kun je op deze pagina informatie over zijn ouders vinden?

4. Klik op de naam van zijn vrouw Saartje Moses Berlijn. Waar en wanneer is zij geboren?

5. Je weet nu waar beiden zijn geboren. Bedenk hoe groot je de kans acht dat zij (directe) familie van elkaar zijn en licht je antwoord toe.

De kille van Edam

Niveau:

Opdracht 5

Informatie in steen

Isaac Berlijn overleed in 1830 te Edam en werd daar begraven op de Joodse begraafplaats. Saartje overleed vijf jaar later. Ga naar de website www.stenenarchief.nl probeer zelf naar de pagina van de Joodse begraafplaats in Edam te navigeren. De Joodse begraafplaats in Edam werd in 1793 ingericht. Er werden niet alleen Joden uit Edam begraven maar ook uit plaatsen als Purmerend, Oosthuizen, IJpendam, Beemster en De Rijk. Klik helemaal links (het loepje) op de regel van Saartje Mozes Berlijn en beantwoord de volgende vragen. Succes!

1. Op de steen worden de ouders van Saartje genoemd. Wie waren zij?

2. Wat betekent NN v.w.b. de moeder van Saartje?

3. Wat valt je op aan de naam van haar vader en dus ook van Saartje? Maakt dit duidelijk of Saartje en Isaac familie van elkaar waren?

4. Wat is de Hebreeuwse tekst van Saartje op haar grafsteen?

5. Wat is de Nederlandse vertaling hiervan?

De kille van Edam

Niveau:

**

Opdracht 9

Het badhuis en de school

In december 1845 gaf het gemeentebestuur van Edam toestemming een pand aan te kopen in de Grote Kerkstraat en om dit te verbouwen tot kerkelijk badhuis en schoollokaal. Het schooltje heeft gefunctioneerd tot 1880, het bad tot 1887. De restanten van het badhuis werden bij afbraak van het pand in 1976 aangetroffen en archeologisch onderzocht.

Deze opdracht gaat over het badhuis van de Joodse gemeente. Succes!

1. Het huis dat tot badhuis en schoollokaal werd verbouwd, werd aangekocht van de familie Farro. Ga in het bevolkingsregister op zoek naar de achtergrond van de familie Farro. Het bevolkingsregister werd in 1850 door de overheid ingesteld. Vanaf dat moment lag schriftelijk vast wie, waar, wanneer heeft gewoond. Ga naar www.waterlandsarchief.nl, kies vervolgens de knop **Personen**. Bij de invoervelden ga je zoeken op **Samuel C. Farro**. Vul de zoekvelden in volgens de afbeelding hiernaast. Klik daarna op de regel m.b.t. Samuel C. Farro. Waar kwam deze man vandaan en welke Joodse achtergrond had hij? Hoe noemen we deze groep mensen en uit welke landen/gebieden kwamen zij oorspronkelijk?

Zoeken

Persoon

Achternaam

Tussenvoegsel

Voornaam

Rol

Overige

Plaats

Bron

Alle velden

Periode t/m

Zoektips!